

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΓ΄ ΚΥΚΛΟΣ ΔΕΛΤΙΟ 3

Δύο καίρια σημεία μένουν να διευκρινιστούν στο σύστημα του Παρμενίδη. Στο ένα έχω ήδη αναφερθεί. Πρόκειται για την οντολογική επιστημολογία του. Ακριβώς όπως κάθε πρόταση που «λέει» μια κατάσταση του κόσμου των φαινομένων (π.χ. «αυτό το πράγμα είναι κόκκινο») κατ' ουσίαν λέει «το Ον είναι ον», που και αυτή εντέλει λέγει «ΕΙΝΑΙ». Έτσι και κάθε πρόταση στην οποία υπεισερχόμαστε εμείς τα σκεπτόμενα και αισθανόμενα «υποκείμενα» ως γραμματικά υποκείμενα (π.χ. «έχω το αίσθημα του κόκκινου», δηλαδή καλύτερα «αισθάνομαι κόκκινο») λέει και πάλι το ίδιο και απaráλλακτο μόνο δυνατό λεγόμενο, «το Ον είναι ον» και τελικά κατά βάθος «ΕΙΝΑΙ». Το ότι εγώ αισθάνομαι και σκέπτομαι και λέγω δεν με κάνει καλύτερο υποψήφιο για την πλήρη οντολογική πραγματικότητα από ότι ένα πράγμα κόκκινο ή ό,τι άλλο αναφέρεται στον κόσμο των φαινομένων. Η φαντασίωση μιας οντολογικής προτεραιότητας του υποκειμένου είναι διπλή απάτη. Πρώτη απάτη είναι η υποστασιοποίηση ενός φαινομένου. Και δεύτερη η υποστασιοποίηση ενός φαινομένου επειδή αυτό είναι το φαινομενικό υποκείμενο αισθήσεων και σκέψεων.

Είδαμε ότι στη βάση αυτών των υποστασιοποιήσεων ευρίσκεται η γλώσσα, που δρα ως μαγικός καθρέφτης για τους αντικατοπτρισμούς του μη-όντος. Να επαναδιατυπώσουμε το θέμα, οδηγώντας το στην κατεύθυνση του σημείου που αναλύουμε τώρα, την Παρμενίδειο επιστημολογία.

Λέμε «το α είναι Φ», όπως π.χ. «αυτό το ύφασμα είναι κόκκινο». Πρώτη διόρθωση είναι να μην υποπέσουμε στη γλωσσική απάτη στην οποία μας παρακινεί η γλωσσική έκφραση, ότι δηλαδή «υπάρχει» ένα υποκείμενο πράγμα α, ότι επίσης «υπάρχει» κάπως (με τον ίδιο ή άλλο τρόπο) μια ιδιότητα Φ, και ότι το α κάπως «έχει» τη Φ. Όλα αυτά για τον Παρμενίδη δεν είναι οντολογία, είναι γλωσσολογία. Καλύτερα λέμε το ον αν αντί για την πρόταση «το α είναι Φ», πούμε: «Υπάρχει Φ εδώ και τώρα», περιγράφοντας πού και πότε είναι το α που είναι Φ. Αυτή είναι η Πλατωνική τεχνική, εξηγούμενη στον «Τίμαιο» κυρίως. (Πάλι επίδραση του Παρμενίδη). Λέμε δηλαδή ότι κάπως υπάρχει (γιατί δεν μπορεί να υπάρχει απολύτως) ένα φαινόμενο, ότι η ερυθρότητα π.χ. εμφανίζεται στον αισθητό κόσμο του γίνεσθαι σε ένα ορισμένο σημείο του χωροχρόνου. Σε αντιπαράθεση είδαμε ότι το απόλυτο ον δεν υπάρχει στον χώρο και τον χρόνο, και βέβαια δεν είναι κάτι που θα το έκανε να μην είναι κάτι άλλο. Δεν έχει ουσιώδη διαφορά αν αντί του βασικού τύπου πρότασης «υποκείμενο – είναι

(θεμελιώδες ρήμα) – κατηγορούμενο» («το α είναι Φ») έχουμε τον παράγωγο τύπο «υποκείμενο – ρήμα – αντικείμενο» (π.χ. «το πυρ καίει το ξύλο»). Διότι και σ αυτήν την περίπτωση η δράση που εκφράζεται δια του ρήματος (καίει) μαζί με το αντικείμενο (το ξύλο) είναι στην ουσία το κατηγορούμενο μιας απλής κατηγορικής πρότασης. Οπότε «το πυρ καίει το ξύλο» είναι ισοδύναμη προς «το πυρ είναι καίον το ξύλο», και έτσι πάλι αναγόμαστε με τον Πλατωνικό τρόπο στην πρόταση «υπάρχει καίειν το ξύλο (ή η καύση του ξύλου) εδώ και τώρα».

Απολύτως αναλογικά, όταν λέμε στην ανθρώπινη γλώσσα «εγώ βλέπω (αισθάνομαι) κόκκινο», ταυτόσημης προς την «εγώ είμαι ορών (αισθανόμενος) κόκκινο», αυτό που ουσιαστικά λέμε είναι «υπάρχει όραση/αίσθηση του κόκκινου εδώ και τώρα».

Μέχρι τώρα βλέπουμε ότι το πράγμα εξαφανίζεται υπέρ της ιδιότητάς του, το υποτιθέμενο οντολογικό θεμέλιο του γλωσσικού υποκειμένου εξαφανίζεται υπέρ του κατηγορουμένου. Γλωσσολογικά εκφραζόμενοι θα λέγαμε ότι στα αρχαία Ελληνικά το κατηγορούμενο κυριαρχεί πάνω στο (γλωσσικό) υποκείμενο, και αυτή είναι η γλωσσολογική έκφραση της Πλατωνικής Ιδεο-λογίας. Όταν λέμε ότι ένα πράγμα έχει μια ιδιότητα, αυτό που εννοούμε είναι ότι η Ιδέα της ιδιότητας πραγματώνεται, φανερώνεται σε αυτό το σημείο του χώρου και σε αυτό του χρόνου.

Αντιστοίχως, το ανθρώπινο υποκείμενο των αισθήσεων και σκέψεων εκτοπίζεται υπέρ των αισθήσεων και σκέψεών του. «Υπάρχει αίσθηση (π.χ. του κόκκινου) εδώ και τώρα», «υπάρχει σκέψη (π.χ. της αιτίας της ερυθρότητας) εκεί και τότε». «Αισθάνεται» λοιπόν και «σκέπτεται», όπως «κοκκινίζει» και «τέμνει».

[Υπάρχει βέβαια εδώ ένα πρόβλημα, το οποίο έγινε σαφές στην Αριστοτελική φιλοσοφία. Η οντολογική εξαφάνιση του γραμματικού υποκειμένου μιας στοιχειώδους πρότασης υπέρ του κατηγορουμένου της δια της αναγωγής της σε μια ισοδύναμη πρόταση που περιγράφει την παρουσία του κατηγορουμένου σε ορισμένες χωροχρονικές συντεταγμένες, (αυτές που καταλαμβάνει το πράγμα-υποκείμενο), τείνει να απαλείψει από την οντολογία μας την θεμελιώδη διάκριση ουσίας και συμβεβηκότων. Αλλά η Αριστοτελική διόρθωση απευθύνεται προς την Πλατωνική διάρθρωση της βασικής θέσης, η οποία κάνει τον χωροχρόνο να είναι η ύλη της πραγματικότητας που παίρνει μορφή αναλόγως των ιδιοτήτων που εμφανίζονται σε αυτήν. Αν και αυτή η αναγωγή του πράγματος σε ιδιότητες και χωροχρόνο είναι στην βάση της συγχρονής επιστήμης και κατάγεται από τον Πυθαγορισμό στον Πλάτωνα, ο Παρμενίδης ισχυρίζεται κάτι θεμελιωδέστερο από αυτές τις διαφορές μεταξύ Αριστοτέλη και Πλάτωνα, πρώτον την αναγωγή όλων των προτάσεων στην βασική «είναι το Ον» (που και αυτή είναι η αναλυτική διατύπωση του απλού και απόλυτου ΕΙΝΑΙ), και δεύτερον την αναίρεση κάποιας οντολογικής και επιστημολογικής προτεραιότητας του αισθανόμενου και σκεπτόμενου υποκειμένου έναντι των αισθητών και νοητών «αντικειμένων».]

Καταλαβαίνουμε καλά τώρα πια ότι όλες εκείνες οι διατυπώσεις λένε με φαντασμαγορικούς αντικατοπτρισμούς το ίδιο νόημα, «Είναι το ον», δηλαδή «υπάρχει το ον». Που και αυτός ο τύπος τελικά ανάγεται στο «Είναι».

Βλέπουμε επίσης ότι η αίσθηση και σκέψη (νόηση) δεν έχει καμιά προτεραιότητα απέναντι στο αισθητό και το νοητό. Όσο ακριβώς το κόκκινο είναι φαινόμενο (μέρος του κόσμου των φαινομένων), άλλο τόσο ακριβώς είναι και η αίσθηση του κόκκινου. Και όσο ακριβώς η τομή (το τέμνειν) είναι φαινόμενο, άλλο τόσο ακριβώς είναι και η νόηση του τέμνειν. Ούτε περισσότερο ούτε λιγότερο. Όλα αυτά ανήκουν εξίσου στον κόσμο του φαίνεσθαι και του γίγνεσθαι, και είναι απλώς φανταστικός, εικονικός αντικατοπτρισμός του Όντος στο μη-Ον. Γι' αυτό το Καρτεσιανό αξίωμα, *cogito ergo sum* (σκέπτομαι άρα υπάρχω) είναι ένας

οντολογικός παραλογισμός. Αν το καλοσκεφτούμε, και μένοντας στο επίπεδο του κόσμου των φαινομένων, περισσότερο βέβαιοι είμαστε για τα αισθήματα και τα νοήματα, παρά για τις αισθήσεις και νοήσεις μας που ξέρουμε ότι είναι επιρρεπείς σε λάθη τα οποία μπορούμε να διορθώσουμε ακριβώς με την αναφορά κατά τον κοινό νου στα «αντικείμενά» τους, στο περιεχόμενο των αισθήσεων και νοήσεων.

Είδαμε στα προηγούμενα Δελτία την Παρμενίδεια πορεία της σκέψης προς το Απόλυτο. Μακριά από τον κοινό νου, εστιαζόμαστε στο δίπολο «ΕΙΝΑΙ ή ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ». Αποκλείοντας το ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ, καταλαβαίνουμε ότι αναγκαστικά όλα τα φαινόμενα, και εμείς ως φαινόμενα και οι καταστάσεις μας, πάντα τα φαινόμενα είναι ονόματα του Όντος. Διότι είναι κατά βάθος γλωσσικά κατηγορήματα του Απόλυτου χωρίς οντολογική υπόσταση. Το κόκκινο είναι όνομα του Όντος. Το μαλακό είναι όνομα του Όντος και το σκληρό επίσης. Το γλυκό ή το πικρό ωσαύτως. Η βροχή είναι όνομα του Όντος. Το τέμνειν, το γεννάν είναι ονόματα του Όντος. Αλλά και το «Εγώ», το «Συ», το «Αυτός» είναι ονόματα του Όντος κ.ο.κ. Στον δρόμο για το Απόλυτο, στην Οδό (του Όντος) υπάρχουν, από το άλλο μέρος, σήματα προνομίου που λένε τα ιδιώματα του Όντος: το αγέννητο, το άφθαρτο κ.τ.λ. Έχοντας διαβεί αυτή την Οδό, λέγοντας και νοώντας «Το Ον είναι ανώλεθρο», «είναι ακίνητο», «είναι παντελές», «είναι αναγκαίο» κ.λπ., έχουμε φθάσει στα πρόθυρα του νοείν αυτό το Ον. Εκεί στο τέρμα, έχοντας ακολουθήσει αυτήν την μόνη δυνατή οδό έρευνας, βυθιζόμαστε στο Ον προς το οποίο, έτσι κι αλλιώς, ταυτιζόμαστε πραγματολογικά, και στην απόλυτη ταύτιση προς το Απόλυτο έχουμε την απόλυτη νόηση: το Νοείν που είναι ταυτόν προς το Είναί. Δεν υπάρχει αίσθηση και δεν υπάρχει σκέψη εκεί, αλλά μόνο καθαρή νόηση, δηλαδή καθαρή ύπαρξη. Αυτό είναι το τέρμα της Οδού, η παντέλεια, η Αλήθεια και η Ζωή, όχι μόνο η Οδός. Αγωνιζόμενοι να συλλάβουμε την Παρμενίδειο θεώρηση είναι σαν να συμμετέχουμε στον αγώνα του Πλωτίνου να εκφράσει το Εν υπεράνω του Όντος και του Νου. Αλλά για τον Παρμενίδη το απόλυτο δεδομένο είναι το ΕΙΝΑΙ – το εν προκύπτει για το Απόλυτο Ον και δεν είναι η υπόστασή του.

Δεν σταματά εδώ ο Παρμενίδης στην πλέρια ενόραση της απόλυτης αλήθειας που ανακάλυψε. Μένει κάτι ακόμη για να κλείσουνε όλα εδώ σε μια πανίσχυρη ολότητα απόλυτης συνοχής, όπως μας λέει ότι πρέπει να έχει ένα καλό σύστημα θεώρησης του κόσμου των φαινομένων. Όταν έχουμε καθαρή νόηση και νοούμε το απόλυτο ταυτιζόμαστε, χωρίς να κρατάμε τίποτε, προς το απόλυτο Είναί. Τι συμβαίνει οντολογικά και επιστημολογικά όταν ακολουθούμε την άλλη οδό, την οδό του ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ, αυτήν που λέει το μη-Ον; Ή όταν πλανώμαστε, «άκριτα φύλα» όπως λέει, με τον κοινό νου και την Ηρακλείτεια θεωρητικοποίησή του; Τι συμβαίνει τότε σύμφωνα με τη θεωρία του, του Κόσμου των Φαινομένων, που όπως υποστηρίζει είναι η καλύτερη που μπορεί να υπάρξει; Αυτό μένει για να κλείσει τελείως το σύστημά του.

Και να πώς γίνεται το τελείωμα. Η άριστη θεωρία της απάτης του Κόσμου των Φαινομένων είναι, όπως είδαμε, η προβολή του υπέρτατου οντολογικού διλήμματος ΕΙΝΑΙ ή ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ σε ένα Πυθαγόρειο Διΐσμο με δυο αρχές και δυο στοιχεία. Η απόλυτη διάζευξη ΕΙΝΑΙ ή ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ, γίνεται συμπλοκή: ΕΙΝΑΙ και ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ. Όχι συμπλοκή εφαρμοζόμενη στο ίδιο πράγμα, ως εάν υπήρχε κάτι που είναι και δεν είναι – αυτό οδηγεί στον Τρίτο Δρόμο που έχει καταδικάσει ο Παρμενίδης με ιδιαίτερη οξύτητα, εξομοιώνοντάς τον με τη θεωρία του Ηρακλείτου για την ενότητα των αντιθέτων. Η συμπλοκή του Παρμενίδη συνίσταται, όπως είδαμε, στο να «θέσουμε», να ονομάσουμε κατά σύμβαση, ότι ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ, δηλαδή ότι το μη όν είναι, όπως και το Ον. Η φυσική προβολή του απόλυτου δίπολου είναι οι δυο αρχές του Κόσμου των Φαινομένων, το Φως και το παχύ Σκότος, πιο στοιχειακά, το πυρ και η γη. Από

τη μείξη αυτή των δύο σε διάφορα επίπεδα παράγεται όλη η απέραντη ποικιλία των φαινομένων, όλη η φαντασμαγορία της κοσμικής ύπαρξης (σε αντίθεση προς τη μονότητα του απολύτου).

Όλα τα όντα συντίθενται από αυτές τις δυο αρχές γιατί αυτές είναι ισοδύναμες για τον Κόσμο των Φαινομένων. Από αυτές τις δυο αρχές και στοιχεία συντιθέμεθα και εμείς οι άνθρωποι. Η κράση των δύο στο κάθε ανθρώπινο σώμα σε κάθε στιγμή της ύπαρξής του διαφέρει και καθορίζει την αντίληψη και σκέψη μας. Γιατί αυτό που σκέπτεται σε όλους τους ανθρώπους και στον καθένα χωριστά είναι η φύση των μελών τους, του σώματός τους, και η φύση τους είναι ο τρόπος που «έφυσαν», που γεννήθηκαν, που φύτερωσαν, αυτός δε ο τρόπος είναι από άμεση ή έμμεση μείξη των δύο πρώτων αρχών, αιτιών και στοιχείων της φαινομενικής πραγματικότητας, του φωτός και του σκότους. Αν λοιπόν στην κράση των δύο αρχών ενός ανθρώπου σε μια δεδομένη στιγμή της ζωής του υπερिशύει η μερίδα του φωτός, ο νους αυτού του ανθρώπου τότε κλίνει προς το ον, αν αντιθέτως έχει το σκότος το πάνω χέρι, η σκέψη του βαρραίνει προς το μη ον. Να πώς και γιατί ορισμένοι άνθρωποι φθάνουν στην αλήθεια ενώ πολλοί παλεύουν στο ψεύδος.

ὥς γὰρ ἕκαστος ἔχει κρᾶσιν μελέων πολυπλάγκτων,
τὼς νόος ἄνθρωποισι παρίσταται· τὸ γὰρ αὐτὸ
ἔστιν ὅπερ φρονέει μελέων φύσις ἄνθρωποισιν
καὶ πᾶσιν καὶ παντί· τὸ γὰρ πλέον ἔστι νόημα.

B16.1-4

[Γιατί ὅπως ἕκαστος ἔχει την κράση των πολυπεριπλάνητων μελών (του), ἔτσι ακριβῶς παρίσταται ο νους στους ανθρώπους. γιατί είναι το ἴδιο αὐτὸ που φρονεῖ στους ανθρώπους, ἡ φύση των μελών (τους), σε ὅλους και στον καθένα. γιατί το πλεονάζον (στοιχείο) είναι το νόημα].

Τα στοιχεία, ὄντα ἀντίθετα, ἀλληλοσυμπληρῶνονται στη σύσταση των φαινομένων ἀλλὰ και ἀλληλοεξουδετερῶνονται στη διαμόρφωση του χαρακτήρα της «ύπαρξης» κάθε φαινομένου, με το υπερέχον και τον τρόπο και βαθμὸ υπεροχῆς του να δίνει την ἰδιομορφία αὐτοῦ του χαρακτήρα σε κάθε περίπτωση. Αὐτὸ που υπερισχύει, ὅπως υπερισχύει, το υπερβάλλον ἀπὸ τα δύο στοιχεία (ὅπως το εκφράζει ο Θεόφραστος) είναι ταυτόχρονα και ἡ νόηση αὐτοῦ του νοούντος πράγματος. Ὅπως το ἀπόλυτο νοεῖν ταυτίζεται με το ἀπόλυτο εἶναι, ἔτσι και το σχετικὸ νοεῖν του φαίνεσθαι ταυτίζεται με το σχετικὸ εἶναι του φαίνεσθαι. Το νοεῖν ενός σκεπτόμενου φαινομένου που ἔχει παχὺ σκοτάδι στο «εἶναι» του είναι σκοτεινὸ. Ἀντιθέτως, στην περίπτωση πλεονάσματος φωτός στη σύσταση του φαινομενικοῦ είναι ενός σκεπτόμενου πράγματος. Ἡ νόηση είναι ἐδῶ διαυγῆς και καθαρῇ. Το φαινομενικὸ εἶναι δεν είναι κλειστὸ, γιατί δεν είναι παντελές ὅπως το ἀπόλυτο εἶναι. Κάθε φαινόμενο είναι συνεχῶς ανοικτὸ, και συνεπῶς μεταβαλλόμενο. Το εἶναι του είναι σχετικὸ προς το εἶναι ἄλλων φαινομένων. Ἐτσι σάν φαινόμενο συµμεταβάλλομαι κατὰ τους συνεχῶς αλλοιούμενους συσχετισμοὺς μου προς ἄλλα φαινόμενα. Ἡ κράση που ἔχω φωτός και σκότους μεταβάλλεται και αὐτή. Για παράδειγμα, ὅταν βλέπω πράγματα στην ἡμέρα, ἡ ὄρασή μου γεμίζει φως, και αὐτὸ θα πει «βλέπω πράγματα». Στο σκοτάδι δεν τα βλέπω.

Τότε η όρασή μου γεμίζει σκοτάδι, υπερτερεί συνεπώς το σκοτάδι στα μάτια μου τότε, κι έτσι δεν βλέπω τίποτε άλλο εκτός από το σκοτάδι. Γιατί στο σκότος χάνονται τα πράγματα, αφού το σκότος είναι η προβολή του (απολύτως) ανύπαρκτου μη-όντος στη φυσική (= φαινόμενη) πραγματικότητα του αισθητού κόσμου. Και αντίστοιχα στο φως φαίνονται, αφού το φως είναι η γέννα, η προβολή του Όντος στον κόσμο των φαινομένων. Αναλογικά και γενικότερα, το Φως είναι στον κόσμο των φαινομένων αρχή διάκρισης και ορισμού και μορφοποίησης, το Σκότος Σύγχυσης και απροσδιοριστίας και χάους. Φως και Σκότος είναι Αρχές των φαινομένων, πέρα από τη διάκριση αισθανομένων και νοούντων υποκειμένων και αισθητών και νοητών αντικειμένων. Στην αίσθηση το αισθάνεσθαι ταυτίζεται με το φαίνεσθαι ακριβώς ανάλογα προς την ταύτιση του νοείν με το είναι. Η αίσθηση του κόκκινου είναι το κόκκινο αισθητό. Η όραση του φωτός είναι το φως που πλημμύρισε τα μάτια μου και υπερισχύει το σκότους και αυτό το λέμε αίσθηση φωτός. Ο Θεόφραστος (28 A46 DK) μας πληροφορεί για τρεις απόψεις του Παρμενίδη που ολοκληρώνουν τη συνοχή του συστήματός του ως προς τη θεωρία του της αντίληψης και σκέψης. Ο νεκρός δεν αισθάνεται φως, θερμότητα και ήχο, γιατί έχει χάσει τη ζωοποιό δύναμη της αρχής του Φωτός και του στοιχείου του πυρός. Αλλά αισθάνεται το σκοτάδι, την ψυχρότητα και τη σιωπή. Και είναι λογικό. Ο νεκρός ακόμη υπάρχει σαν φαινόμενο. Στη σύστασή του έχει απομείνει σχεδόν αποκλειστικά η αρχή του σκότους, το γήινο στοιχείο. Και αυτό (και τα σύστοιχά του) το αισθάνεται. Γιατί αίσθηση και αισθητό συμπίπτουν. Και ό,τι υπάρχει ξέρει τον εαυτό του. Το γνώρισμα της ύπαρξης κάθε πράγματος είναι και η γνώριση του εαυτού του. Η γνώση είναι οντολογική ιδιότητα, το ξανασυναντάμε πάλι και πάλι, δεν είναι κατάσταση ενός υποκειμένου εκτός του όντος και της πραγματικότητας του όντος.

Και έτσι κατανοούμε και τη δεύτερη ιδιαίτερη άποψη του Παρμενίδη που μας παραδίδει ο Θεόφραστος. «καὶ ὅλως δὲ πᾶν τὸ ὄν ἔχειν τινὰ γνῶσιν» [Και γενικά δε ὅλο το ὄν ἔχει κάποια γνώση]. Γνώση του εαυτού του ως ύπαρξης φαινομενικής και μέσω των αρχών του φαίνεσθαι που αναγνωρίζει στον εαυτό του, γνώση ὅλου του κόσμου των φαινομένων, αφού οι ίδιες δυο αρχές που πλέκουν την ιδιαίτερή μου ύπαρξη ως φαινόμενο, αυτές ακριβώς οι ίδιες διαπερνούν και το φαίνεσθαι (= το φαινομενικό είναι) των πάντων. Βλέπουμε ήδη την επιστημολογική σημασία της οντολογίας της συνοχής που επεσήμανα στο Δελτίο 2. Επειδή τα πάντα, ὅλος ο κόσμος των φαινομένων, υφαίνεται από τις αυτές δυο αρχές και στοιχεία, έχει την απαραίτητη συνοχή που τον κάνει να φαίνεται ὄν, ακόμη και ενώ στ' αλήθεια είναι μὴ ὄν. Για τον ίδιο αυτό λόγο που τον κάνει συνεκτικό και ἄρα δυνατό να υπάρχει ἔστω και φαινομενικά, γι' αὐτόν τον λόγο είναι και κατανοητός (αισθητός και αντιληπτός και περιεχόμενο σκέψης) ἀπὸ τον ἄνθρωπο, ἓνα φαινόμενο και αὐτό σαν ὅλα τα ἄλλα. Η συμπερίληψη του ἀνθρώπινου υποκειμένου στην αντικειμενική πραγματικότητα, ὅπως θα ἔλεγε το Ευρωπαϊκό μυαλό, το «υποβαθμίζει» ἀπὸ την υπερκόσμια υπερβατική ἢ υπερβατολογική ἐξέδρα του που η Ευρωπαϊκή φαντασίωση το ἔχει τοποθετήσει, ἀλλὰ στην ουσία το καθιστὰ δυνατό να γνωρίζει τα πάντα, μια ικανότητα που δεν ἔχει αυτογενῶς το Ευρωπαϊκό υποκείμενο πνευμα. Ο βυθισμένος στην πραγματικότητα νους ἔχει τις ίδιες αρχές στη σύστασή του που ἔχουν τα πάντα. Οι ίδιοι νόμοι και η ίδια κοσμική τάξη διέπει αντικείμενα και υποκείμενα, φύση και πνεῦμα, σῶμα και ψυχή, θεότητα και κοσμικότητα – να με μια λέξη η διαφορά του κλασσικού βιώματος ἀπὸ το νεωτερικό, ἐκφρασμένη με ευρωπαϊκούς (αν και ἐπομένως ἀδόκιμους κατὰ βάθος) ὅρους.

Η γνώση του ὄντος και το ὄν συμπίπτουν σε ὅλα τα ἐπίπεδα, ἀπὸ το ἀπόλυτο είναι στο σχετικό φαίνεσθαι. Ἐκλείπει και αὐτή η προνομιακότητα του ἀνθρώπου. Ὅ,τι ὑπάρχει καθ'

οιονδήποτε τρόπο αισθάνεται και σκέπτεται. Γιατί το ον έχει συνείδηση εαυτού και μέσω αυτού με όλα τα όντα. Γιατί το ον είναι ομοειδές – απόλυτα το απόλυτο, με τον νόμο της συνοχής και της παραγωγής του από τις ίδιες αρχές το φαινομενικό.

Η προοπτική αυτή θεώρησης των πραγμάτων αφαίρεσε και το θεμέλιο ριζικής αντιπαράθεσης αίσθησης και διάνοιας. Ο Θεόφραστος μας λέει «τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν ὡς ταῦτὸ λέγει» (ο Παρμενίδης). Η σκέψη που κινείται στον κόσμο των φαινομένων χωρίς να έχει δει την αλήθεια του απόλυτου ὄντος δεν διαφέρει ριζικά από την αίσθηση των φαινομένων σε αυτή την περίπτωση. Ο Παρμενίδης περιγράφει αυτή την κατάσταση, του να είσαι ερριμένος στον κόσμο των φαινομένων χωρίς νόηση του ὄντος, με όρους που απαξιώνουν σκέψη και αίσθηση μαζί. Δεν ξέρουν τίποτε οι θνητοί σε αυτή τη (συνήθη) κατάσταση [βροτοὶ εἰδότες οὐδέν], πλανώνται με πλανημένο νοῦ [πλάττονται... πλακτὸν νόον], είναι κωφοί και τυφλοί [κωφλοὶ ὁμοῦ τυφλοὶ τε], ή, με εναλλακτική διατύπωση, έχουν βλέμμα χωρίς κατεύθυνση, προσανατολισμό, σκοπό (δεν ξέρουν τι να δουν κι έτσι δεν βλέπουν τίποτε) [άσκοπον ὄμμα], και ακοή και γλώσσα ὅλο βουή και αντίλαλο που τους εμποδίζει να συντονιστούν με τη συχνότητα του νοήμονος λόγου των πραγμάτων [ἤχησσαν ἄκουῃν καὶ γλῶσσαν] (B7.4-5). Είναι χαύνοι οι θνητοί σε αυτή την κατάσταση [τεθηπότες] και άκριτα φύλα.

Η αίσθηση των φαινομένων περιλαμβάνει νόηση: δεν βλέπω «απλώς» χωρίς να νοώ, ότι κάτι είναι κόκκινο. Ολόκληρο πλαίσιο εννοιολογικό υπεισάγεται με την απλούστατη πρόταση – σ' αυτό ο Kant είχε δίκαιο. Αλλά αυτό είναι όχι απλώς εξ ίσου, αλλά περισσότερο αντικειμενικό από το γυμνό περιεχόμενο της αίσθησης (μιλώντας με Ευρωπαϊκή ορολογία). Ούτε, αντιστρόφως, η νόηση του κόσμου των φαινομένων υπάρχει χωρίς αίσθηση. Ούτε χάσμα χωρίζει το αισθητό και το νοητό «αντικειμενικά», ούτε την αίσθηση και τη νόηση «υποκειμενικά». Υπάρχει το ον, η τάξη και η μορφή του ὄντος, και η φανερότητά του. Και η φανερότητά του είναι ακριβώς η τάξη και μορφή του. Κάτι γίνεται φανερό όσο έχει τάξη και μορφή. Το άτακτο και άμορφο δεν φαίνεται καθ' εαυτό. Ούτε το χάος. Ούτε φαίνεται ούτε νοείται αμέσως παρά εμμέσως, σαν το μη ον (και ούτε και αυτό αυστηρώς ομιλούντες). Αίσθηση, αντίληψη, σκέψη, νόηση συγχωνεύονται στη γνώση της τάξης και μορφής, που είναι ακριβώς αυτή η ίδια η τάξη και μορφή. Πάλι και πάλι να το λέμε μέχρι να το χωνέσουμε: δεν υπάρχει τίποτα άλλο εκτός από το ον και τα ιδιώματά του. Το πνεύμα και η σκέψη είναι και αυτά εσωτερική υπόθεση του ὄντος. Δεν είναι κανένα προνομιακό αντί-Ον και υπέρ-Ον.

Δυο ακόμη σημαντικά σημεία για τον Παρμενίδη μας παρέχει ο Θεόφραστος στο Περί Αισθήσεων έργο του (28 A46). Το ένα είναι ότι η θεωρία του Παρμενίδη εξηγούσε όλα τα ψυχικά και πνευματικά φαινόμενα με τον ίδιο τρόπο, την κράση των δύο αρχών. Και τούτο το περιμένουμε από την απόλυτη συνοχή που μια θεωρία για την πραγματικότητα πρέπει να έχει κατά την emphaticκή δήλωση του Παρμενίδη. Έτσι π.χ. και για τη μνήμη και τη λήθη: «διὸ καὶ τὴν μνήμην καὶ τὴν λήθην ἀπὸ τούτων γίνεσθαι διὰ τῆς κράσεως». Συσσώρευση φωτός σε μια αίσθηση ή σκέψη την κάνει μνήμη. Διάρκει στον χρόνο, άρα έχει περισσότερη μίμηση προς το άχρονο αιώσιο του απόλυτου ὄντος. Αντίστροφα, πλεόνασμα σκότους την βυθίζει στη λήθη, κοντά στην ανυπαρξία του μη-όντος και μηδενός. Τεκμαίρουμε ότι άπαξ και κερδίσουμε την απόλυτη ενόραση του Είναι, δεν πρόκειται να το ξεχάσουμε ποτέ. Τέτοιος καταιγισμός φωτός θα φωτίσει τη μαύρη ζωή μας στην καταχνιά του σκότους. Όλη η σκέψη και το πνεύμα μας θα γέμουν φωτός, θα γνωρίζουμε τον κόσμο των φαινομένων στη συνοχή του και θα πορευόμαστε μακαριστά στη ζωή και μετά θάνατον.

Αυτό με φέρνει στο τελευταίο θέμα που θέλω να θίξω, τη στάση του Παρμενίδη προς τον

θάνατο και τα πεπρωμένα της ύπαρξής μας. Αλλά πριν, να τελειώσω με το χρήσιμο χωρίο του Θεοφράστου. Κάνει μια εσωτερική κριτική στο Παρμενίδειο σύστημα. Αν το φρονεῖν είναι η κρίση των μελών, και το νόημα το υπερβάλλον και πλεονασματικό στοιχείο σε αυτή την κρίση, τότε, ερωτά, τι γίνεται στην περίπτωση ισότητας των δύο αρχών σε κάποιο φαινόμενο; «ἀν δ' ἰσάζωσι τῇ μίξει, πότερον ἔσται φρονεῖν ἢ οὐ, καὶ τίς ἡ διάθεσις, οὐδὲν ἔτι διώρισεν». Δεν το ξεκαθάρισε, δεν το προσδιόρισε ο Παρμενίδης, σχολιάζει.

Το θέμα δεν είναι ανούσια σοφιστεία. Η πλήρης συνοχή και συνέπεια έχει αναχθεί από τον Παρμενίδη σε ουσιώδη εγγύηση ύπαρξης για τον φαινομενικό κόσμο και για τη φαινομενική αλήθεια οποιασδήποτε θεωρίας περί αυτού. Αν το νόημα είναι το πλεονάζον, τι συμβαίνει αν δεν υπάρχει πλεονάζον λόγω της ακριβούς ισομοιρίας των δυο αρχών σε ένα συγκεκριμένο φαινόμενο, σε κάποιο αντιληπτικό όργανο, σε κάποιον άνθρωπο μια δεδομένη στιγμή της ζωής του;

Φαίνεται σοβαρή περιπλοκή, αλλά είναι; Σκεφτείτε τους αρχαίους Ελληνικούς αθλητικούς αγώνες. Προέβλεπαν ειδική περίπτωση ισοπαλίας (νίκη, ήττα, ισοπαλία) π.χ. στην πάλη ή σε οποιοδήποτε άλλο αγώνισμα; Όχι, βέβαια. Ή νικάς, ή ηττάσαι (ή Είναι ή Δεν Είναι).

Πρώτον, γιατί η ισοπαλία είναι αφύσικη κατάσταση. Σε κάθε θέμα σύγκρισης που έρχεται σε κρίση, κάποιος είναι καλύτερος και κάποιος χειρότερος. Και εάν υπό έναν συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης της κρίσης, υπό έναν ορισμένο τρόπο υλοποίησης της σύγκρισης, προκύψει μεταξύ δυο ανταγωνιστών ισοπαλία, τότε απλώς μεταβάλλουμε τον τρόπο οργάνωσης και υλοποίησης, τροποποιούμε τους κανόνες της διαδικασίας κρίσης, συμβατά προς τους αρχικούς, ώστε να έχουμε αποτέλεσμα που να εκφράζει την ακραία απιθανότητα, την ουσιαστική αδυνατότητα ανώμαλης λύσης (ισοδυναμίας) στην πολύπλοκη εξίσωση κάθε αγώνα η οποία έχει σαν κανονικές λύσεις νικητή και ηττημένο, --- κι αυτό γιατί στη φύση των πραγμάτων κάποιος είναι καλύτερος και κάποιος χειρότερος σε κάθε αναμέτρηση που εξαρτάται από σύνθετες ικανότητες με πάμπολλες παραμέτρους.

Ένας αγώνας δρόμου μπορεί να επαναληφθεί ως έχει μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα ανάπαυσης, εάν δεν θα μπορούσαμε να κρίνουμε ποιος τερμάτισε πρώτος. Μια ισόρροπη πάλη θα μπορούσε να συνεχισθεί μέχρι ανάδειξης νικητού κ.ο.κ. Ανάλογοι μέθοδοι εφαρμόζονται και σήμερα σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως όταν ένας ποδοσφαιρικός αγώνας λήξει ισόπαλος και δεν επιτευχθεί διαφορά στην παράταση, έχουμε τότε τη σχηματοποιημένη διαδικασία των penalties, και αν και αυτή δεν κρίνει τον νικητή, υπάρχει η προσφυγή στην τύχη. Εάν θέλουμε να κριθεί κάτι, θα κριθεί, γιατί η φύση καλλιεργεί τις ανισότητες. Η διαφορά έγκειται στο εάν η τροποποίηση των κανόνων ανάδειξης του νικητή αλλοιώνει ή όχι την αρχική μέθοδο κρίσης. Π.χ. η παράταση ενός ποδοσφαιρικού αγώνα δεν αλλοιώνει το πλαίσιο και τα κριτήρια θέσμησης του αγώνα αριστείας στο συγκεκριμένο πεδίο. Ενώ η διαδικασία των penalties το αλλοιώνει. Και βεβαίως, η θεία δίκη δια της τύχης αναφανδόν τα αλλάζει.

Αποκαλυπτικός εν προκειμένω είναι ένας αγώνας παγκρατίου στην αρχαιότητα, που έμεινε στην ιστορία. Το Παγκράτιο ήταν σκληρότατο αγώνισμα, μείγμα πάλης και πυγμαχίας, όπου όλα επιτρέπονταν πλην του δάκναι και του «ορύττειν» (τους οφθαλμούς) – κάτι σαν το σημερινό kickboxing, αλλά στα σοβαρά, αφού μπορούσε να φθάσει μέχρι θανάτου. Στον μνημειώδη και εφιαλτικό αγώνα που κατεγράφη στις δέλτους της μνήμης για την ακραία σημασιολογία του, οι δυο αθλητές απεδείχθησαν ισόπαλοι. Ακόμη και παρατεινόμενου του αγώνα μέχρις εσπέρας κανείς δεν έβγαине νικητής. Οι κριτές αποφάσισαν ad hoc τότε, να κριθεί ο αγώνας με τρόπο knock out. Ο ένας από τους δύο θα στεκόταν ακίνητος και ο άλλος θα δρούσε ελεύθερα επάνω του με μία και μόνο επιθετική παγκρατιακή πράξη. Αν

υπέκυπτε ο πάσχων τη δράση θα έχανε, αν όχι θα αντιστρέφονταν οι όροι, και ο άλλος θα ίστατο ακίνητος για να υποστεί μια δράση του προηγούμενου παθόντος. Στην πρώτη φάση της τελικής κρίσης, ο πρώτος δρων κατέφερε κραταιό πλήγμα με όλη του τη φοβερή δύναμη στο κεφάλι του ακίνητου αντιπάλου του. Αυτός συγκλονίστηκε, παρέπαισε, αλλά άντεξε και συνήλθε. Στην αντίστροφη φάση, ο δεύτερος έκανε κάτι φρικτό: με μια κίνηση του χεριού του κτύπησε το ισχίο του πρώτου, διέρρηξε με τα δάκτυλα την κοιλιά του και τον εκσπλάχνισε. Ο παθών δεν πέθανε μόνο αλλά και ηττήθηκε. Ο δράστης ανακηρύχθηκε νικητής. Η απέχθεια όμως του κόσμου τον οδήγησε στην τρέλα. Όλα υπάρχουν σε αυτή τη διήγηση τα στοιχεία της αρχαίας αγωνιστικής νοοτροπίας, του κλασσικού αγωνιστικού ιδεώδους της ζωής. Η σημασία του αγώνα, η έμφαση στη νίκη, η υπέρβαση των ορίων, η διττή τραγική κατάληξη νικητή και ηττημένου. Αλλά νικητής έπρεπε οπωσδήποτε να αναδειχθεί. Δεν μπορεί να υπάρχει αγώνας χωρίς σαφή και αναμφισβήτητη νίκη και ήττα. Και επιπλέον η τελική μέθοδος κρίσης όταν η κανονική αποτυγχάνει να αναδείξει νικητή πρέπει να είναι στο πνεύμα της κανονικής και συμβατή με αυτή. Δεν διανοήθηκαν οι αρχαίοι κριτές να αποφασίσουν τον νικητή με την τύχη. Και μάλιστα η μέθοδος που σχεδίασαν συντονίζεται πλήρως με τον κανόνα του παγκρατίου, ότι όλα επιτρέπονται πλην χρήσης δοντιών και εξόρυξης οφθαλμών. Το παγκράτιο ήταν αγώνισμα πληγμάτων κατά του αντιπάλου σώματος και λαβών με κάθε μέλος και συνδυασμό μελών του σώματος. Ήταν επομένως αγώνισμα δύναμης κάθε μέλους του σώματος, τέχνης στους συνδυασμούς πληγμάτων και λαβών, αλλά και αντοχής στα πλήγματα, στις λαβές, στις πιέσεις, τις διαστροφές μελών, στις εξαρθρώσεις, στον πόνο, στον πόνο ακόμα μέχρι το όριο θανάτου. Αυτό συνοψίστηκε στην τελική κρίση. Μια επιτρεπτή δράση, και όποιος αντέξει. Αυτή η ανάλυση μας δίνει και την θεμιτή απάντηση στο κριτικό ερώτημα του Θεοφράστου. Οι αρχές και τα στοιχεία του κόσμου των φαινομένων δεν μπορούν να ισοδυναμούν και να ισομοιρούν στην περίπτωση οιασδήποτε φαινομένου. Ο κόσμος των φαινομένων είναι ο κόσμος του συνεχούς Γίγνεσθαι. Οι ροές των επιρροών είναι συνεχείς εντός του, οι συσχετισμοί των μερών του μεταβάλλονται συνεχώς. Μία ισορροπία των δύο αρχών σε ένα δεδομένο φαινόμενο δεν μπορεί συνεπώς παρά να είναι το οριακό σημείο μετάβασης από μια κατάσταση υπερίσχυσης της μιας αρχής σε συνθήκες υπερτέρησης της άλλης. Ισοδυναμία των δύο αρχών σε ένα οποιοδήποτε αποτέλεσμα τους είναι αδιανόητη. Ισοδύναμες είναι στην σύσταση του Κόσμου των Φαινομένων ως όλου--- και ούτε εκεί: η μία κατάγεται από το Ον και η άλλη από το Μη-Ον.

Ανέφερα στην αρχή αυτού του Δελτίου τα δύο μείζονα θέματα που υπολείπονταν στην ανάλυση της συστηματικής συνοχής της οντολογίας του Παρμενίδη. Το ένα ήταν το επιστημολογικό, το οποίο διάρθρωσα στους κύριους άξονές του παραπάνω. Το δεύτερο είναι το σωτηριολογικό: ποιο είναι το ανθρώπινο πεπρωμένο και ποια η σωτηρία της ψυχής μας.

Τον κόσμο των φαινομένων, είδαμε, κυβερνά η Δαίμων που άρχει των μίξεων μεταξύ αρσενικού και θηλυκού (B12). Αρσενικό και θηλυκό επεκτείνονται ως αρχές πέραν του βιολογικού κόσμου σε όλη την κοσμική πλοκή. Η σύζευξη των αντιθέτων κατά τον πρώιμο Πυθαγορικό τρόπο, γεννά τα όντα σε όλη την ποικιλία τους. Το αρσενικό και θηλυκό είναι μια έκφραση της γενικευμένης κοσμικής εναντιότητας, του Πυθαγορικού Δυισμού της πραγματικότητας, η οποία βρίσκεται όμως στη βάση του.

Η μεγάλη Δαίμων, αιτία των μίξεων που δημιουργούν τη φαντασμαγορία του Κόσμου των Φαινομένων, είναι η Αφροδίτη, όπως σωστά καταθέτει και ο Πλούταρχος στον Ερωτικό του (756F):

«διὸ Παρμενίδης ἀποφαίνει τὸν Ἔρωτα τῶν Ἀφροδίτης ἔργων πρεσβύτατον ἐν τῇ κοσμογονίᾳ γράφων
πρώτιστον μὲν Ἔρωτα θεῶν μητίσατο πάντων».

Σημειώστε ὅτι ὁ Πλούταρχος αναφέρεται στο Β' Μέρος του Ποιήματος του Παρμενίδη (αυτό που δίνει τὴ θεωρία τῆς δόξας καὶ τῶν φαινομένων) ὡς Κοσμογονία. Ἡ Ἀφροδίτη δε σε αὐτὴ τὴν κοσμογονία παίζει τὸν πρωτεύοντα ρόλο: αὐτὴ φέρνει σε σχέση τις δύο ἀρχές καὶ ὅλα τα παράγωγα πράγματα ὥστε νὰ προχωρήσει ἡ γέννηση τῶν ὄντων καὶ νὰ ἀπαρτισθεῖ ὁ Κόσμος τῶν Φαινομένων. Ἡ συνεχὴς γέννηση δίνει τὸ γίγνεσθαι τοῦ κόσμου. Ὁ ἴδιος ὁ Παρμενίδης περιέγραφε τὴ συνέυρεση ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ ὡς μίξη σπερμάτων τῆς Ἀφροδίτης:

femina virque simul Veneris cum germina miscent, etc.
B18.1

[ὅταν ἡ γυναίκα καὶ ὁ ἄνδρας ἀναμειγνύουν μαζί τα σπέρματα
τῆς Ἀφροδίτης]
(Το χωρίο ἔχει διασωθεῖ στὴ λατινικὴ μετάφραση τοῦ Caelius Aurelianus).

Ἀλλὰ αὐτὴ τὴ γέννηση καὶ τὴ μίξη τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ που κάνει τὴ γέννηση, ὁ Παρμενίδης τὴν χαρακτηρίζει «στυγερὴ»:

στυγεροῖο τόκου καὶ μίξιος ἄρχει (ἡ Ἀφροδίτη).

Στυγερός, δηλαδὴ μισητός, ἀπεχθής, φρικτός, μισαρός. Τέτοια εἶναι γιὰ τὸν Παρμενίδη ἡ γενετήσια μίξη καὶ ὁ τόκος αὐτῆς. Αὐτός ὁ ἀρνητικὸς ἀξιολογικὸς χαρακτηρισμὸς γιὰ τὴ γένεση ταιριάζει με τὴν ὄντολογικὴ ἀπαξίωση τοῦ φαίνεσθαι καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Ἀλλὰ τέτοια ἀρνητικὴ ἀξιολογία τοῦ γίγνεσθαι (τοῦ Κόσμου τῶν Φαινομένων) εἶναι ἡ βάση κάθε σωτηριολογίας. Ἢδη στους ἀρχαίκοις χρόνους, ἡ Ἑλληνικὴ σωτηριολογία, που εἶχε ἀρχικὰ φορεῖς τὰ Μυστήρια, ἐκφράστηκε διαρθρωμένα με τὴν Ὀρφικὴ θρησκευτικὴ καὶ τὴ μεγάλη Ὀρφικὴ Ἀναγέννηση τοῦ 6ου αἰῶνα π.Χ. Ἡ Ὀρφικὴ αὐτὴ ἀναγέννηση συνδέεται στενότερα με τὴ γέννηση καὶ πρώτη ἀνάπτυξη τῆς φιλοσοφίας τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἐποχὴ, καὶ ἡ ἀλληλεπίδραση μεταξύ τῶν δύο ρευμάτων ἦταν συνεχὴς καὶ συστηματικὴ. Στὸν Παρμενίδη, λόγω τῆς αὐστηρᾶ Ἐνιστικῆς Ὀντολογίας τοῦ καὶ τῆς Λογοκρατικῆς ἀπολυτότητάς τοῦ, δὲν συνηθίζεται νὰ ἐρευνᾶται παρόμοια συνάρτηση καὶ συνάφεια. Ἀλλὰ ὁ στυγερός τόκος καὶ μίξις παραπέμπει κατευθεῖαν σε διατυπώσεις σαν αὐτές τῶν χρυσῶν Ὀρφικῶν ἐλασμάτων που βρέθηκαν σε νεκρούς ἐνὸς ευρύτερου χώρου ὁποῖος περιλαμβάνει Μεγάλῃ Ἑλλάδα καὶ Ἑλλάδα:

κύκλου δ' ἐξέπταν βαρυπενθέος ἄργαλέοιο

[καὶ πέταξα ἔξω ἀπὸ τὸν βαρυπενθή, ὀδυνηρό, ἀνυπόφορο κύκλο].

Μιλάει ἡ ψυχὴ τοῦ θανόντος που ἔχει σωθεῖ ἀκολουθώντας τὸν Ὀρφισμό. Ὁ Κύκλος εἶναι ὁ Κόσμος τῆς φύσης καὶ τῆς μετεμψύχωσης, τὸ ἐν-τω-κόσμω-ερρίφθαι. Ἡ Ὀρφικὴ ψυχὴ ἔχει

λυτρωθεί, πάει στις Νήσους των Μακάρων μακριά από τον κόσμο αυτό της οδύνης και της αγωνίας, του πόνου και του κόπου.

Η φιλοσοφική διατύπωση στον Παρμενίδη του λυτρωτικού πετάγματος αυτού της σωσμένης ψυχής έξω από τον κόσμο είναι η κατανόηση της απάτης του κόσμου των φαινομένων, η πορεία στην Οδό της Αλήθειας, η αποκάλυψη της Ενιστικής Οντολογίας του πρώτου μέρους του ποιήματος του Παρμενίδη και, τελικά και τελειωτικά, η ταύτιση του νοείν με το απόλυτο Είναι. Το Απόλυτο Είναι είναι οι φιλοσοφικές Νήσοι των Μακάρων.

Το θέμα των φιλοσοφικοθρησκευτικών αναλογιών και εξισώσεων στην κλασική αρχαιότητα είναι εξαιρετικά σημαντικό και δείχνει με απτό τρόπο πώς ο Λόγος του Όντος απέφυγε την Ευρωπαϊκή θεωρία των πολλών αληθειών. Η πολυδιάσπαση του Ευρωπαϊκού Πνεύματος (επειδή είχε πολύ το μη-ον στη σύστασή του, όπως θα διεξοδεύσουμε αναλυτικά στη συνέχεια των Σεμιναρίων της φετινής περιόδου), με την πρόοδο της επιστήμης, την υποκειμενοποίηση της φιλοσοφίας, την αποσυνάρτηση της τέχνης από τις άλλες όψεις του πολιτισμού, τη θρησκευτική τεχνητότητα και την εμπέδωση μιας έντονα παρεμβατικής και κατευθυντικής λειτουργίας του Κράτους και μιας αντίστοιχης και συνεπακόλουθης αντίληψης της πολιτικής ως προστατευτικής ή εκμεταλλευτικής υποκρισίας – με όλες αυτές τις εξελίξεις της Νεωτερικότητας, ο Ευρωπαϊκός Νους, προσπαθώντας να αποφύγει να διασπασθεί σε αντίστοιχους τύπους με τις κοινωνικές συνέπειες τέτοιας διάσπασης, υιοθέτησε ρητά ή σιωπηρά τη θεωρία της ταυτόχρονης ισχύος πολλών αληθειών, επιστημονικής, φιλοσοφικής, αισθητικής, θρησκευτικής, πολιτικής.

Ο κλασσικός λόγος του Όντος βλέπει αντιθέτως το πραγματολογικό κοινό που εκφράζεται επιστημονικά, θρησκευτικά, φιλοσοφικά ή καλλιτεχνικά. Το αναλύει και δείχνει την ταυτότητα των διαφόρων διατυπώσεών του. Είδαμε αμέσως παραπάνω πώς αυτή η εξίσωση συμβόλου, μορφής και έννοιας λειτουργεί στην περίπτωση της ανθρώπινης λύτρωσης φιλοσοφικά στον Παρμενίδη, συμβολικά στον Ορφισμό.

Οι συνοικειώσεις (Στωικός κατ' εξοχήν όρος για να εκφράσει τέτοιες εξισώσεις θρησκευτικών συμβόλων και φιλοσοφικών τοποθετήσεων, μύθου και λόγου) Παρμενίδειας θεωρίας και Ορφισμού προχωρούν και σε λεπτομέρειες. Ο Σιμπλίκιος μας πληροφορεί ότι η Μεγάλη Δαίμων του Παρμενίδη, δηλαδή η Αφροδίτη, είναι αυτή που στέλνει τις ψυχές από τον Κόσμο αυτό στον Άδη και από τον Άδη στον κόσμο αυτό:

ταύτην... καὶ τὰς ψυχὰς πέμπειν ποτὲ μὲν ἔκ
τοῦ ἔμφανοῦς εἰς τὸ ἀειδές, ποτὲ δὲ ἀνάπαλιν φησιν
(ο Παρμενίδης)

Σιμπλίκιος, Υπόμνημα εις τα Φυσικά του Αριστοτέλους, p. 38.18 sqq.

[αυτή (η Δαίμων = Αφροδίτη)... στέλνει και τις ψυχές
άλλοτε μεν από τον φανερό τόπο στον αφανή, άλλοτε δε πάλι
αντίστροφα λέγει (ο Παρμενίδης)].

Το Εμφανές είναι ο αισθητός αυτός κόσμος. Το Αειδές είναι ο αφανής τόπος, ο Άδης, Άιδης, ετυμολογούμενος από το α+ορώ (ίδω, είδον, είδος). Για τον Παρμενίδη Εμφανής είναι ο Επάνω Κόσμος των Φαινομένων, μετέχων δι' όλου στις δυο αρχές, το φως και το σκότος. Αφανής και Άδης είναι η Γη, το σκοτεινό στοιχείο, η προβολή του μη-όντος στον κόσμο της φύσης. Προσέξτε ότι ο Σιμπλίκιος μας πληροφορεί ότι ο Παρμενίδης μιλούσε για μετάβαση των ψυχών από τον εμφανή Κόσμο αυτό στον Άδη και αντιστρόφως. Αυτό συνεπάγεται ότι στην κοσμοθεωρία του Παρμενίδη περιλαμβάνετο η μετεμψύχωση. Ηδη

τρανταχτή απόδειξη Ορφικής και Πυθαγόρειας επιρροής. Και σημειωτέον ότι ο Σιμπλίκιος είχε ακόμη ολόκληρο το ποίημα του Παρμενίδη στη διάθεσή του στη Βιβλιοθήκη της Πλατωνικής Ακαδημίας στην Αθήνα. Το δηλώνει ο ίδιος αυτό, και μάλιστα παραθέτει μεγάλο τμήμα του (το οποίο οφείλουμε αποκλειστικά σε αυτόν), για τον λόγο ότι (όπως γράφει) το έργο ήταν πια σπάνιο. Άρα έχουμε όλα τα εχέγγυα να λαμβάνουμε ιδιαίτερα σοβαρά υπόψη όσα μας μεταφέρει ο Σιμπλίκιος.

Και κάτι πολύ σημαντικό ακόμη. Την κίνηση των ψυχών προς και από τον Άδη μπορεί να ελέγχουν κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο διάφορες θεότητες (π.χ. ο Ερμής ο Ψυχοπομπός στον Όμηρο και στην κοινότερη θρησκευτικότητα, αν και μονοδρομικά, μόνο από εδώ εκεί), αλλά δεν μπορεί παρά να προκαλεί ως κύρια αιτία η Περσεφόνη, βασίλισσα του Κάτω Κόσμου. Και ο Σιμπλίκιος μας λέει ότι κατά τον Παρμενίδη η Δαίμων «στέλνει» («πέμπει») τις ψυχές εδώ και εκεί. Άρα είναι σίγουρα θρησκευτικά η Περσεφόνη. Συνεπώς για τον Παρμενίδη η Αφροδίτη και η Περσεφόνη συμπίπτουν. Η οδός της γέννησης είναι η οδός του θανάτου και τανάπαλιν. Να γιατί η γενετήσια μίξη και ο τόκος της είναι συγγενός. Θρησκευτικά, γιατί η Αφροδίτη είναι η Περσεφόνη, η θεά του σεξουαλικού έρωτα και της γέννησης στον Κόσμο είναι η ίδια η θεά του Θανάτου και του άλλου κόσμου. Φιλοσοφικά, γιατί το να υπάρχεις σε αυτόν τον κόσμο χωρίς τη λύτρωση της νόησης του Είναι, σημαίνει να περιδινείσαι περιοδικά μεταξύ Άδη και Κόσμου (στον βαρυπενθή, αργαλέο κύκλο). Όλα δένουν και το Παρμενίδειο σύστημα κρατάει την απόλυτη συνοχή του, ενώ ταυτόχρονα πραγματώνεται η υπόσχεση του Παρμενίδη ότι η θεωρία του δίνει την καλύτερη εξήγηση στα φαινόμενα, στα κοσμογονικά και κοσμολογικά αλλά και στα εσχατολογικά και σωτηριολογικά. Θαύμα ιδέσθαι, όντως.

Ένα ακροτελεύτιο σημείο φιλολογικοφιλοσοφικό. Ένα απόσπασμα (B20) θεωρείται αμφιβόλου γνησιότητας στις κυριότερες εκδόσεις του Παρμενίδη, αρχίζοντας από την των Diels-Kranz. Σε αυτό ο Ιππόλυτος (ο Πατήρ της Εκκλησίας) στο έργο του «Έλεγχος και Ανατροπή των Αιρέσεων» γράφει για μια Γνωστική ερμηνεία ή αναλογία των Μικρών Ελευσινίων Μυστηρίων, και κάνει αναφορά στο γνωστό θέμα της «πλατείας και ευρυχώρου» οδού της απωλείας που οδηγεί στην Περσεφόνη, στον τόπο των νεκρών (της ηδονικής ευκολίας να χαθείς, χάνοντας την ψυχή σου). Και προσθέτει:

καὶ ὁ ποιητὴς δὲ φησιν:
αὐτὰρ ὑπὶ αὐτὴν ἔστιν ἀταρπιτὸς ὀκρυόεσσα,
κοίλη, πηλώδης· ἡ δ' ἠγήσασθαι ἀρίστη
ἄλσος ἔς ἱμερόεν πολυτιμήτου Ἀφροδίτης.

[Και λοιπόν υπό αυτήν υπάρχει ατραπὸς φρικτή,
κοίλη, πηλώδης. και αυτή είναι ἀρίστη για να οδηγήσει
στο εράσμιο ἄλσος της πολυτιμήτου Αφροδίτης].

Ποιος είναι ο ποιητής; Το ὕφος είναι συναφές προς το Παρμενίδειο.

Π.χ. η παράθεση διαδοχικών προσδιορισμών και επιθέτων «ὀκρυόεσσα, κοίλη, πηλώδης», όπως

«αἰθέριον πῦρ, / ἡπιόφρον, μέγ' ἄραιόν» (B8.56-7),

«ἦν δὲ βροτοὶ εἰδότες οὐδὲν / πλάττονται, δίκρανοι... κωφοὶ ὁμῶς τυφλοὶ τε, τεθηπότες, ἄκριτα φίλα» κ.λπ. (B6.4-7),

«τὸ γὰρ αὐτὸ ἔστιν ὅπερ φρονέει μελέων φύσις» (B16.2-3).

Ἡ ἡ διακοπή της ροῆς του στίχου με μια αναφορική - δεικτική πρόταση: «ἡ δὲ ἡγήσασθαι ἀρίστη», ὅπως

« ἡ πάντα κυβερνᾷ» (B12.3),

(αν δεχθούμε τη γραφή του Diels στο 12.4 «πάντα γὰρ <ἡ> στυγεροῖο τόκου κ.λπ.»),

«τῶν μίαν οὐ χρεών' ἐστίν - ἐν ᾧ πεπλανημένοι εἰσίν -» (B8.54),

«μεσσοθέν' ἰσοπαλὲς πάντη· τὸ γὰρ οὔτε τι μεῖζον» (B8.44),

«οὔλον' ἀκίνητον τ' ἐμέναι· τῷ πάντ' ὄνομ(α)' ἐστίν» (B8.38),

«οὐδὲ τι τῇ μᾶλλον, τὸ κεν εἶργει μιν συνέχεσθαι» (B8.23),

«ἐστίν οδός, τὴν δὲ ὥστε πέλειν καὶ ἐτήτυμον εἶναι» (B8.18),

«γίγνεσθαι τι παρ' αὐτό. τοῦ εἵνεκεν οὔτε γενέσθαι» (B8.13),

«αὐτὰρ ἐπεὶ τ' ἀπὸ τῆς, ἣν δὴ βροτοὶ εἰδότες οὐδὲν» (B6.4),

«μηδὲν δ' οὐκ ἐστίν· τὰ δ' ἐγὼ φράζεσθαι ἄνωγα» (B6.2),

«ὀππόθεν' ἀρξωμαι· τόθι γὰρ πάλιν ἤξομαι αὖθις» (B5.2),

«ἡ δὲ βροτῶν δόξας, ταῖς οὐκ ἐνὶ πίστις ἀληθείας» (B1.30),

«γόμφοις καὶ περόνησιν ἀρηρότε· τῇ ρα δι' αὐτέων» (B1.20),

«ἀπτερέως ὥσειε πυλῶν ἀπο· ταῖ δὲ θερέτρων» (B1.17),

«τῇ φερόμην· τῇ γὰρ με πολὺφραστοὶ φέρον ἵπποι» (B1.4),

«δαίμονες, ἡ κατὰ πάντ' ἄστη φέρει εἰδότα φῶτα» (B1.3).

Πέραν της υφολογικῆς συγγένειας των τριῶν στίχων του αποσπάσματος, το φιλοσοφικό περιεχόμενο δείχνει τον Παρμενίδη. Ἡ οδός εἶναι «ὀκρυόεσσα», φρικτὴ, που σε παγώνει. Εἶναι πηλώδης, προεόρτια του βόρβορου στον ὁποῖο κυλινδρῶνται οἱ ψυχές των χαμένων ψυχῶν στον κάτω κόσμον. Καὶ εἶναι μᾶλλον πρὸς τα κάτω, αφοῦ εἶναι «ὑπ' αὐτήν», πιθανῶς ὑπὸ τη γῆ. Το «ὀκρυόεσσα» ἐδῶ ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς το «στυγεροῖο» τοῦ ἄλλου χωρίου που σχολίασα παραπάνω. Ἡ φρικτὴ οδός πάει κάτω, στην Αφροδίτη. Ἡ ἀντίθεση των χαρακτηριστικῶν της οδοῦ πρὸς την περιγραφή του τέρματός της «ἡμερόεν' ἄλσος» εἶναι ἐξαιρετικῶς Παρμενίδεια. Ἡ οδός, φρικτὴ, οδηγεῖ στην ἐρατὴ Αφροδίτη που εἶναι ὁμως πάλι ἡ φοβερὴ Περσεφόνη. Ἡ οδός της Αφροδίτης εἶναι ἡ οδός του Θανάτου.

Σε ἓνα ἀπὸ τα Ορφικά χρυσὰ ἐλάσματα διαβάζουμε τους ἐξῆς στίχους μαζί με τον προαναφερθέντα:

6. κύκλου δ' ἐξέπταν βαρυπενθέος ἀργαλέοιο,
[ἡμερτοῦ δ' ἐπέβαν στεφάνου ποσὶ καρπαλίμοισι,]
Δεσποῖνας δ(ἐ) ὑπὸ κόλπον' ἐδυν χθονίας βασιλείας·
ἡμερτοῦ δ' ἀπέβαν στεφάνου ποσὶ καρπαλίμοισι.
1B18.6-9

Ἀθετῶ τον στίχο 7 γιὰ τον ἐξῆς λόγο.

Τὸ ἐπέβαν – ἀπέβαν κάνει τους στίχους 7 καὶ 9 νὰ μοιάζουν σαν ἐναλλακτικὲς γραφές. Ἡ σωστὴ εἶναι ἡ δευτέρη - ἀπέβαν. «Με γρήγορα πόδια ἐφυγα ἀπὸ τον ἡμερτὸ στέφανο». ἡμερτὸς στέφανος (συναφής πρὸς το ἡμερόεν' ἄλσος της Αφροδίτης, τοῦ Παρμενίδη) εἶναι ὁ ἐράσμιος στέφανος της Αφροδίτης, πιθανότατα τὸ αἰδοῖο. Το ὁποῖο ἀκριβῶς ἀναφέρεται στον στίχο 8 «βυθίστηκα κάτω ἀπὸ τον κόλπο της Δέσποινας, της χθονίας βασιλίσσας», δηλαδὴ της Περσεφόνης. Ἀλλὰ ὁ στέφανος τοῦ αἰδοῖου εἶναι της Αφροδίτης. Καὶ πρέπει νὰ φύγω ἀπὸ αὐτὸν γιὰ νὰ σωθῶ. Τα Ορφικά καὶ τα Παρμενίδεια ἐδῶ συμπίπτουν τελείως. Ὁ στίχος 7 πρέπει συνεπῶς νὰ ἀθετηθεῖ. Τα ἄλλα ἔχουν τέλεια λογικὴ. (Τὸ ὅλο ἐρμηνεύεται συνήθως τελείως λανθασμένα).

Όλα δένουν. Το απόσπασμα B20 είναι γνήσιο. (Όπως είχε δει ο Meineke τον 19ο αιώνα). Και το σπουδαιότερο, η Παρμενίδεια ανθρωπολογία ερμηνεύει φιλοσοφικά την Ορφική σωτηριολογία. Αυτό που κάνει ο Πάπυρος του Δερβενιού, να ερμηνεύει τον Ορφισμό φιλοσοφικά, γινόταν πολύ πιο πριν. Εξαρχής θα έλεγα. Αφού η Γέννηση της Φιλοσοφίας και η Αναγέννηση του Ορφισμού συμπίπτουν χρονολογικά και αλληλοσυναρτώνται πολιτιστικά. Το σύστημα του Παρμενίδη αποτελεί μια τέλεια ενότητα αφεγάδιαστης συνοχής. Η ορθή νόηση αν βλέπει (=ταυτίζεται με) το ον, το βλέπει (=ταυτίζεται με) ολόκληρο, η απόλυτη το απόλυτο Ον, η εγκόσμια το Φαινόμενο Ον. Τίποτα δεν της διαφεύγει. Το οντολογικό Γιατί μας το λέει ο Παρμενίδης ο ίδιος:

λεῦσσε δ' ὅμως ἄπεόντα νόῳ παρεόντα βεβαίως.
οὐ γὰρ ἀποτμήξει τὸ ἔδν τοῦ ἔόντος ἔχεςθαι
οὔτε σκιδνάμενον πάντη πάντως κατὰ κόσμον
οὔτε συνιστάμενον.
B4

Αλλά δεξ ὅμως τα απόντα να είναι με βεβαιότητα παρόντα δια του νού.
γιατί δεν θα αποκόψεις το ον από το να προσδένεται στο ον
οὔτε διασκορπιζόμενο ευτάκτως παντού παντελώς
οὔτε συμμαζευόμενο.

Το νόημα είναι ότι δεν θα αποκόψεις το ον από το ον ούτε με τον Ηρακλείτειο «σοφό» τρόπο, θεωρώντας το δηλαδή μεριστό και μερισμένο αλλά διασπειρόμενο και επανασυντιθέμενο κατά τάξιν, κατά τον κοσμικό λόγο. Για τον Παρμενίδη δεν είναι ορθολογική λύση αυτή, γιατί πάλι το ον είναι διαιρετό τότε, και άρα ανομοιογενές και αδύναμο και ενδεχόμενο κλπ. Η επίθεση στον Ηράκλειτο είναι σαφής, και είναι η δεύτερη στα σωζόμενα αποσπάσματα. Ο Ηράκλειτος είχε χρησιμοποιήσει ακριβώς αυτούς τους δύο όρους («σκίδνησι και πάλιν συνάγει» 22B91) για να δηλώσει την εὐτακτη ροή που συνιστά το είναι των φαινομένων. Και θυμόμαστε την μεγαλειώδη ρήση του (22B30) ότι ο Κόσμος είναι αἰώνιος, πυρ αείζων που ανάβει και σβύνει με ωρισμένα μέτρα, σύμφωνα δηλαδή με τον ενύπαρκτο λόγο του που κάνει την κοσμική τάξη. Όχι βοά ο Παρμενίδης, δεν είναι αυτή η νόηση του κόσμου.